

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Факультет соціології
кафедра теорії та історії соціології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:
**«СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ
ПОДОЛАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПАНІКИ ПІД ЧАС ВІЙНИ»**

Спеціальність: 054 Соціологія
Освітня програма: «Соціологія»
Освітній ступінь: бакалавр
Кваліфікація: бакалавр з соціології

Автор:

Яблоновський Микита Сергійович,
студент 4 курсу

Науковий керівник:

Судаков Володимир Іванович,
доктор соціологічних наук, професор

Бакалаврська робота допущена до захисту
рішенням кафедри *теорії та історії соціології*
Протокол № 15 від «13» червня 2023 р.

Зав. кафедри _____ проф. Володимир СУДАКОВ

підпис

Київ 2023

Реєстрація _____
номер дата підпис лаборанта кафедри

Рекомендовано до захисту _____
підпис наукового керівника ініціали, прізвище наукового керівника

Результат захисту _____
оцінка дата захисту

Голова ЕК _____
підпис ініціали, прізвище

Члени ЕК _____
підпис ініціали, прізвище

підпис ініціали, прізвище

підпис ініціали, прізвище

підпис ініціали, прізвище

Секретар ЕК _____
підпис ініціали, прізвище

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Розділ 1. Теоретичні аспекти соціальної політики, соціальної паніки та їх взаємодії..	7
1.1. Визначення та класифікація соціальної політики.....	7
1.2. Визначення та причини соціальної паніки.....	8
1.3. Взаємозв'язок між соціальною політикою та соціальною панікою.....	9
Розділ 2. Соціальна паніка під час війни: прояви та наслідки.....	11
2.1. Приклади соціальної паніки у різних військових конфліктах.....	11
2.2. Вплив соціальної паніки на економіку, соціальну сферу та моральний стан населення.....	12
2.3. Роль ЗМІ в поширенні та подоланні соціальної паніки.....	14
Розділ 3. Соціальна політика як соціальна технологія подолання соціальної паніки під час війни.....	17
3.1. Роль держави в реалізації соціальної політики під час війни.....	17
3.2. Програми та заходи соціальної підтримки населення в умовах війни.....	18
3.3. Інформаційна політика та стратегії комунікації з населенням для зниження соціальної паніки.....	20
3.4. Міжнародний досвід впровадження соціальної політики для подолання соціальної паніки під час війни.....	21
3.5. Роль неурядових організацій та громадського сектору в реалізації соціальної політики.....	23
Розділ 4. Рекомендації щодо впровадження соціальної політики для подолання соціальної паніки під час війни в Україні.....	25
4.1. Аналіз поточної ситуації та потреб населення.....	25
4.2. Розробка програм соціальної підтримки та адаптації населення.....	26
4.3. Забезпечення ефективного інформаційного простору та комунікаційних каналів...28	
4.4. Залучення міжнародних партнерів та досвіду для реалізації соціальної політики..	29
4.5. Моніторинг та оцінка результатів впровадження соціальної політики.....	30
Висновки.....	33
Загальні висновки щодо ролі соціальної політики в подоланні соціальної паніки під час війни.....	33
Результати дослідження та перспективи подальшого вивчення теми.....	34
Список використаної літератури.....	35

Вступ

Актуальність теми. У сучасному світі, коли конфлікти та війни все ще відіграють значну роль в міжнародних відносинах, населення часто стикається зі стресовими ситуаціями, що можуть призвести до соціальної паніки. Соціальна паніка, яка може виникнути під час війни, створює додаткові труднощі для урядів і громадян у впорядкуванні з військовими діями та впливом, який вони справляють на життя людей. Важливість вивчення інструментів подолання соціальної паніки та підтримки стабільності в суспільстві під час війни є неабиякою, оскільки це може сприяти зміцненню національної безпеки та соціального злагодження.

Соціальна політика, як один із ключових інструментів держави для регулювання соціальних відносин та підтримки громадян, може відігравати важливу роль у подоланні соціальної паніки під час війни. Розуміння можливостей та викликів, пов'язаних з реалізацією соціальної політики у військовий час, допоможе державам визначити найефективніші стратегії та заходи для забезпечення стабільності та добробуту населення.

У даній дипломній роботі досліджується роль соціальної політики як інструмента подолання соціальної паніки під час війни. В ході дослідження проведений аналіз теоретичних аспектів соціальної політики та соціальної паніки, розглянуті їх прояви та наслідки в різних військових конфліктах, а також вивчені практичні підходи до впровадження соціальної політики для подолання соціальної паніки в умовах війни. Особлива увага приділяється досвіду різних країн та регіонів у реалізації соціальної політики з метою подолання наслідків військових конфліктів та соціальної паніки. У роботі також надано рекомендації щодо впровадження соціальної політики в Україні для забезпечення стабільності та злагоди в суспільстві під час війни.

Актуальність теми дипломної роботи полягає в необхідності постійної адаптації державних механізмів регулювання соціальних відносин, зокрема в сфері соціальної політики, до умов військових дій. У цьому контексті дослідження ролі соціальної політики як інструмента подолання соціальної паніки під час війни набуває особливої важливості, оскільки воно спрямоване на виявлення можливих шляхів забезпечення стабільності та добробуту населення в умовах військових дій.

Мета та завдання дослідження. Метою даного дипломного дослідження є аналіз ролі соціальної політики як інструмента подолання соціальної паніки під час війни, виявлення основних проблем та викликів, а також розробка рекомендацій щодо впровадження соціальної політики в Україні в умовах військового конфлікту.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

1. Вивчити теоретичні аспекти соціальної політики та соціальної паніки, їх взаємозв'язок та значення в умовах військових дій.
2. Проаналізувати прояви та наслідки соціальної паніки під час війни на прикладі різних військових конфліктів.
3. Вивчити міжнародний досвід впровадження соціальної політики для подолання соціальної паніки під час війни.
4. Розглянути роль держави, ЗМІ, неурядових організацій та громадського сектору в реалізації соціальної політики під час війни.
5. Розробити рекомендації щодо впровадження соціальної політики в Україні для подолання соціальної паніки під час війни, враховуючи специфіку національного контексту та міжнародний досвід.

Об'єктом дослідження даної дипломної роботи є соціальна паніка під час війни, її прояви, причини та наслідки в суспільстві.

В дослідженні розглядаються міжнародний та національний досвід впровадження соціальної політики під час війни, зокрема на прикладі України, а також проаналізовано роль різних суб'єктів, таких як держава, ЗМІ, неурядові організації та громадський сектор, у реалізації заходів щодо подолання соціальної паніки. Важливим аспектом дослідження є вивчення психологічного та соціального впливу війни на населення, особливостей формування соціальної паніки та шляхів її подолання через застосування ефективних методів соціальної політики.

Предметом дослідження є соціальна політика як інструмент подолання соціальної паніки під час війни. Робота спрямована на аналіз основних принципів та стратегій соціальної політики, механізмів її реалізації, а також оцінку ефективності застосування різних підходів до подолання соціальної паніки в умовах військових дій.

Методи та матеріали дослідження. У даному дипломному дослідженні використовується комплекс методів та підходів, які дозволяють провести глибокий аналіз соціальної політики як інструмента подолання соціальної паніки під час війни. Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань в даному дослідженні було використано різні методи наукового пізнання, які допомогли провести комплексний аналіз соціальної політики як інструмента подолання соціальної паніки під час війни. Серед основних методів, які були застосовані, можна виділити наступні:

1. Теоретичний аналіз: вивчення наукової літератури, монографій, статей, звітів та інших матеріалів, пов'язаних з темою дослідження. Цей метод дозволив розкрити основні поняття та теорії, що стосуються соціальної політики та соціальної паніки, а також їх взаємозв'язок в умовах війни.
2. Системний аналіз: вивчення ролі різних суб'єктів, взаємозв'язків та взаємодій у процесі реалізації соціальної політики під час війни. Застосування цього методу допомогло розглянути соціальну політику як комплексну систему, яка включає в себе різні інструменти, механізми та підходи до подолання соціальної паніки.
3. Компаративний аналіз: порівняння міжнародного та національного досвіду впровадження соціальної політики під час війни. Цей метод

дозволив виявити спільні та відмінні риси різних підходів до подолання соціальної паніки та визначити найбільш ефективні стратегії та методи.

4. Емпіричні методи: вивчення статистичних даних, архівних матеріалів, результатів опитувань та інших джерел емпіричної інформації, які стосуються соціальної політики та соціальної паніки під час війни. Ці методи допомогли отримати необхідні дані для аналізу різних аспектів проблеми та перевірки теоретичних положень на практиці.
5. Кейс-стаді: вивчення конкретних прикладів впровадження соціальної політики під час війни на прикладі України та інших країн. Цей метод дозволив провести аналіз реальних ситуацій, виявити проблеми та виклики, а також зробити висновки про ефективність застосування різних підходів та стратегій.

Використання цих методів дослідження дозволило провести глибокий аналіз ролі соціальної політики як інструмента подолання соціальної паніки під час війни, а також розробити практичні рекомендації щодо впровадження ефективних стратегій та механізмів соціальної політики в умовах військового конфлікту.

Розділ 1. Теоретичні аспекти соціальної політики, соціальної паніки та їх взаємодії

1.1. Визначення та класифікація соціальної політики

Соціальна політика в широкому розумінні є галуззю владних втручань, що має на меті вдосконалення добробуту громадян через регулювання та забезпечення соціальних послуг та соціального забезпечення. Джеймс Мідглі описує соціальну політику як стратегічний план або дію, що розроблена державою або іншими органами, щоб вдосконалити соціальні умови та подолати соціальні проблеми. [14]. Виходячи з цього, соціальна політика займається визначенням цілей та орієнтирів в таких областях, як здоров'я, освіта, житлова політика, соціальне забезпечення, зайнятість, сім'я та багато іншого.

Розробка і впровадження соціальної політики - складний процес, який включає багато стейкхолдерів та враховує політичні, економічні та соціальні

контексти. Вона має враховувати різноманітність інтересів, потреб та цінностей, які присутні в суспільстві, а також потреби особливо вразливих груп.

Згідно з датським соціологом Еспрінг-Андерсеном, існує три типи моделей соціальної політики, залежно від ролі держави і рівня соціального забезпечення: ліберальна, консервативна та соціал-демократична. В ліберальній моделі держава забезпечує мінімальний рівень соціального захисту, здебільшого через організацію ринку. У консервативній моделі велику роль відіграють традиції та сім'я, а держава гарантує певний рівень соціального захисту. У соціал-демократичній моделі держава забезпечує широкий спектр соціальних послуг і гарантій для всіх громадян, незалежно від їхнього становища. [16]. Соціальна політика важлива, оскільки вона впливає на життя людей на щоденному рівні, формуючи доступ до освіти, охорони здоров'я, житла, роботи, соціального захисту та інших соціальних благ. Вона відіграє ключову роль у формуванні суспільства, що є справедливим, включаючим і підтримуючим.

1.2. Визначення та причини соціальної паніки

Соціальна паніка - це інтенсивна громадська тривога або страх, часто ірраціональний, щодо вважаємої загрози для суспільства. Вона описана в працях Еріха Гуда та Нахмана Бен-Єгуди, а також Стенлі Коена. [17],[18]. Причинами соціальної паніки часто є зміни в соціальному порядку, конфлікт цінностей, а також дезінформація та стереотипи. Соціальна паніка, як визначають Еріх Гуд та Нахман Бен-Єгуда, є відповіддю на відчуття глибокого страху або тривоги серед великої групи людей, які вірять, що їх колективний спосіб життя загрожує велика або катастрофічна небезпека[17]. Соціальна паніка може бути викликана різними факторами, зокрема змінами в суспільстві, медійними звітами, чутками та страхом.

Концепція соціальної паніки була розвинена в роботі Стенлі Коена, який стверджував, що відповідь суспільства на певні явища часто є непропорційною та надмірною, що може призвести до поширення певних стереотипів та дискримінації. Однією з головних причин соціальної паніки є відчуття невизначеності та страху, що виникає через швидкі соціальні зміни

або ситуації кризи. Соціальна паніка може виникнути, коли групи людей відчують, що їх спосіб життя або ідентичність під загрозою. [18]. Іншими причинами можуть бути суттєві зміни в економіці, політиці, технологіях, демографії або середовищі. Медіа також відіграють важливу роль у поширенні та посиленні соціальної паніки через драматизацію подій та питань. [18]

Важливо розуміти, що соціальна паніка - це складний та багатогранний процес, який вимагає подальшого дослідження та аналізу. Незважаючи на свою потенційну шкоду, вона також може слугувати механізмом для зміни та реформи, особливо у контексті соціальної політики.

1.3. Взаємозв'язок між соціальною політикою та соціальною панікою

Соціальна паніка може бути результатом недостатніх або невдалих соціальних політик, які не здатні відповісти на потреби громадян або неадекватно реагують на соціальні проблеми. В той же час, соціальна паніка може бути використана для формування та зміни соціальних політик. Гарланд та Крітчер розглядають цей взаємозв'язок і вказують на його важливість для розуміння обох явищ. [20], [21]. Під час війни відносини між соціальною політикою та соціальною панікою стають особливо актуальними. Соціальна політика в цей період має бути спрямована на зменшення паніки, стабілізацію ситуації та захист громадян.

Соціальна паніка та соціальна політика є взаємопов'язаними явищами. З одного боку, соціальна паніка може виникнути як реакція на відсутність ефективних соціальних політик або незадоволення поточною політикою. З іншого боку, соціальна паніка може слугувати каталізатором для змін у соціальній політиці, посилюючи тиск на органи влади, щоб вони реагували на соціальні виклики. [20], [21]. Учені, такі як Гарланд та Крітчер, акцентують увагу на тому, що соціальна паніка може бути використана політичними лідерами або медіа як спосіб маніпулювання громадською думкою та впливу на формування політики. [20], [21]. Наприклад, у часи війни або національної кризи, соціальна паніка може бути використана для обґрунтування строгих заходів безпеки, цензури або обмеження громадянських свобод. [20]

Водночас, правильно спрямована соціальна політика може ефективно зменшити рівень соціальної паніки. Це може бути досягнуто через впровадження політик, які відповідають на реальні потреби громадян, забезпечуючи доступ до основних послуг, таких як освіта, здоров'я та соціальне забезпечення, а також через комунікацію з громадськістю, що відображає прозорість та відкритість урядових дій. В контексті війни, взаємодія між соціальною панікою та соціальною політикою стає особливо важливою. Війна може викликати значний страх та невизначеність, що може призвести до соціальної паніки. При цьому, ефективна соціальна політика може допомогти зменшити цей страх, надаючи громадянам впевненість у тому, що уряд приймає необхідні кроки для їх захисту та підтримки.

Однак, важливо пам'ятати, що не всі реакції на соціальну паніку обов'язково позитивні. У неконтрольованих обставинах соціальна паніка може вести до надмірної реакції, що може включати дискримінацію, насильство або надмірні обмеження свобод. З цього боку, роль соціальної політики має на меті запобігти надмірним реакціям, забезпечуючи захист та підтримку вразливих груп, та підтримувати соціальну стабільність. Для успішного розроблення та впровадження соціальних політик, які відповідали б на соціальну паніку, важливо проводити виважені та основані на доказах дослідження. Оцінка причин та наслідків соціальної паніки, вивчення її впливу на різні сегменти населення та розробка стратегій її подолання може забезпечити необхідну основу для формування ефективних соціальних політик.

Загалом, взаємозв'язок між соціальною панікою та соціальною політикою є важливим полем для дослідження, особливо в контексті війни або інших суспільних криз. Подальші дослідження в цій області можуть сприяти кращому розумінню цих явищ і, як наслідок, розробці більш ефективних стратегій для подолання соціальної паніки та поліпшення добробуту громадян.

Розділ 2. Соціальна паніка під час війни: прояви та наслідки

2.1. Приклади соціальної паніки у різних військових конфліктах

Соціальна паніка відіграє значну роль у військових конфліктах. Вона може виникати в різних формах та має різноманітні наслідки. Розглянемо декілька історичних прикладів.

Перша Світова Війна викликала велику соціальну паніку, в основному через невідомість та невизначеність, які супроводжували конфлікт. Зокрема, були випадки паніки через страх перед шпигунством, що відбувався в обох сторонах конфлікту. [28]. Друга Світова Війна також супроводжувався широкими проявами соціальної паніки, серед яких була масова паніка під час бомбардування міст та побоювання переходу конфлікту в стан ядерного. В Америці, наприклад, відбувалися випадки масової паніки під час відтворення радіоп'єси Орсона Веллса "Війна світів" в 1938 році, що свідчить про високий рівень страху та побоювань в суспільстві. [31]

Війна в В'єтнамі викликала значну соціальну паніку в США, в основному через високу кількість жертв серед американських військових та широке висвітлення конфлікту в медіа. [33]. А конфлікт на Близькому Сході після 11 вересня 2001 року також супроводжувався широкою соціальною панікою, пов'язаною зі страхом тероризму. [29]. Ці приклади показують, як соціальна паніка може виникнути та розповсюджуватися в контексті військового конфлікту, та як вона може вплинути на хід та наслідки цих конфліктів.

Продовжуючи дослідження прикладів соціальної паніки в контексті військових конфліктів, можна розглянути конфлікт на Сході України. Починаючи з 2014 року, в Україні відбулися значні епізоди соціальної паніки, пов'язані з військовою агресією Росії, зокрема, страхи та побоювання щодо безпеки, вплив на економічну стабільність та перспективи для мирного вирішення конфлікту.

Афганістан також пройшов через значну соціальну паніку в різних етапах його довгої історії військових конфліктів. Прикладом цього може бути паніка, яка виникла після вторгнення СРСР, а також більш нещодавні епізоди паніки, пов'язані з діями Талібану. [35]. В конфліктах в Африці, таких як війни в Руанді та Демократичній Республіці Конго, соціальна паніка часто виникає через етнічні напруження, політичну нестабільність та масове насильство. Паніка може виникнути як реакція на геноцид, злочини проти людяності або інші форми грубого порушення прав людини.

Ці приклади ще раз підтверджують складність та багатогранність соціальної паніки у військових конфліктах. Вони також демонструють необхідність більш глибокого та нюансованого розуміння цього явища для розробки ефективних стратегій і політик для його подолання.

2.2. Вплив соціальної паніки на економіку, соціальну сферу та моральний стан населення

Соціальна паніка, викликана військовими конфліктами, може мати драматичні наслідки не тільки для безпосередніх учасників конфлікту, але і для економіки та соціальної структури країни в цілому.

З економічної точки зору, соціальна паніка може вплинути на інвестиції, зайнятість, інфляцію та інші ключові параметри економіки. Наприклад, під час Другої світової війни, масова паніка, пов'язана з бомбардуваннями, призвела до масового втечі населення з міст, що у свою чергу призвело до відмови від роботи, зменшення виробництва та економічних збитків. [31]. Продовжуючи розгляд впливу соціальної паніки на економіку, важливо підкреслити, що довготривалі військові конфлікти, які супроводжуються постійною панікою серед населення, можуть викликати згубні довготривалі наслідки. Вони можуть знизити привабливість регіону для інвесторів, внаслідок чого економічний розвиток може зупинитись або навіть регресувати. Безпосередні витрати на ведення війни, а також непрямі витрати, такі як втрата людського капіталу через загибель або вимушену міграцію, можуть додатково виснажити економіку. [78]

У соціальній сфері, соціальна паніка може вплинути на структуру та стабільність спільноти, зокрема, через міграцію, суспільну дискримінацію та

злом взаємодії між різними групами населення. Війна в Руанді в 1994 році, наприклад, викликала масову паніку та втечу населення, яка серйозно змінила демографічну та соціальну структуру країни. [36]

Щодо морального стану населення, соціальна паніка може вплинути на психічне здоров'я людей, спричинюючи стрес, тривожність та депресію. Прикладом цього можуть бути побоювання та страхи, пов'язані з терористичними атаками після 11 вересня 2001 року в США, які вплинули на психічне здоров'я багатьох людей. [29]. У контексті психологічного впливу, тривожність та страх, що супроводжують соціальну паніку, можуть призвести до розладів адаптації, посттравматичного стресового розладу (ПТСР) та інших психічних розладів. Однак, важливо зазначити, що відповідь на паніку може відрізнятися в залежності від індивідуальних характеристик, таких як вік, стать, соціоекономічний статус та попередній досвід. [35]

Ці впливи вимагають від урядів та організацій подолання наслідків соціальної паніки шляхом реформування економічних політик, надання соціальних послуг та психологічної підтримки постраждалим. Соціальна паніка також може змінити міжособистісні відносини та соціальні норми в суспільстві. Наприклад, під час військових конфліктів люди можуть стати більш підозрілими, страховими та агресивними, що може призвести до подальшої соціальної фрагментації та напруженості. [79]

Ці всі фактори підкреслюють важливість ефективних політик та стратегій для зменшення соціальної паніки під час війни, зокрема через психосоціальну підтримку, медійну грамотність та розвиток резилієнтності в умовах війни.

Щоб подолати або хоча б зменшити наслідки соціальної паніки, важливо застосовувати добре продумані соціально-економічні стратегії. Наприклад, ефективна робота в сфері зайнятості, освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення може пом'якшити вплив війни на населення та запобігти поширенню соціальної паніки. [80] Також важливо розглядати можливість використання міжнародної допомоги та партнерства для підтримки країни в умовах війни. На рівні соціальної сфери, підтримка

спільноти та розвиток мереж соціальної підтримки можуть допомогти подолати соціальну ізоляцію та паніку. Створення безпечних просторів для обговорення військових конфліктів та їх наслідків, проведення програм психосоціальної підтримки, підвищення обізнаності про психічне здоров'я можуть відігравати важливу роль в мінімізації впливу соціальної паніки. [81]

2.3. Роль ЗМІ в поширенні та подоланні соціальної паніки

Накінець, необхідно враховувати важливу роль ЗМІ в поширенні та подоланні соціальної паніки. ЗМІ можуть або підсилити паніку, розповсюджуючи недостовірну інформацію та провокуючи страх, або допомогти її зменшити, надаючи точну і своєчасну інформацію, роз'яснюючи дії уряду та пропагуючи поведінку, що зменшує ризик. [82] У цьому контексті, важливо підтримувати етичні стандарти в ЗМІ та інформаційній політиці взагалі. Важливо, щоб журналісти та медіа-працівники відповідали за розповсюдження точної та незалежної інформації, щоб уникнути небажаних наслідків в результаті поширення паніки. [54] Враховуючи все вищевказане, стратегії з подолання соціальної паніки повинні також включати активне залучення ЗМІ.

Масові медіа можуть допомогти у підвищенні обізнаності про важливість психічного здоров'я та доступних послуг, наданні емпіричних даних про війну та її наслідки, а також стимулюванні солідарності в суспільстві. [83]. ЗМІ відіграють важливу роль у формуванні громадської думки та поведінки, особливо в умовах війни та конфлікту. Їхнє вплив на соціальну паніку може бути подвійним: вони можуть як сприяти поширенню паніки, так і сприяти її подоланню.

З одного боку, ЗМІ можуть створювати та підсилювати соціальну паніку шляхом розповсюдження спотвореної або недостовірної інформації, сенсаційних звітів та апокаліптичних прогнозів. Створюючи атмосферу страху та нестабільності, ЗМІ можуть внести вклад в створення стану паніки. [25], [31]

З іншого боку, вони можуть відігравати важливу роль у подоланні соціальної паніки та стабілізації ситуації. ЗМІ можуть надавати точну та об'єктивну інформацію про події, пояснювати дії влади, рекомендувати безпечну поведінку, інформувати про доступні ресурси та послуги та сприяти загальному заспокоєнню та розумінню. [82]

Однак для того, щоб ЗМІ могли ефективно виконувати свою роль у подоланні соціальної паніки, вони повинні дотримуватися етичних стандартів і надавати точну та рівноважену інформацію. Медіаграмотність, як основний елемент освітньої політики, може бути ключем до зрозуміння того, як сприймати, аналізувати та оцінювати інформацію, отриману через ЗМІ, і таким чином попереджати або зменшувати ризик соціальної паніки. [54] На рівні політики, важливо, щоб уряди розуміли вплив ЗМІ на суспільство під час війни і розробляли політики та стратегії для забезпечення незалежності, прозорості та відповідальності ЗМІ, а також високої якості інформації.

Важливою складовою цього є виховання громадян у вмінні критично осмислювати та аналізувати інформацію, що надходить через ЗМІ. Медіаграмотність може сприяти не тільки розумінню процесів, що відбуваються в суспільстві, але й формуванню критичного ставлення до інформації, яка розповсюджується через ЗМІ, що, у свою чергу, допомагає зменшити вплив дезінформації та "фейк-ньюз". [84]. ЗМІ можуть також відіграти важливу роль у забезпеченні діалогу між владою та громадянами. Розміщення в ЗМІ бесід, інтерв'ю, аналітичних матеріалів, що висвітлюють дії уряду та їхнє обґрунтування, сприяє встановленню відкритого та довірливого спілкування, що є важливим фактором для зменшення соціальної паніки. [85]

Таким чином, ЗМІ є важливим інструментом для подолання соціальної паніки в умовах війни, але їхня роль може бути як позитивною, так і негативною. Ефективне використання ЗМІ вимагає відповідної політики та стратегій, які забезпечують якісну, точну та збалансовану інформацію, а також підвищують рівень медіаграмотності населення.

Соціальна паніка відіграє важливу роль у військових конфліктах, і приклади з різних періодів і регіонів свідчать про це. В перших і других світових війнах паніка виникла через невідомість і страх перед шпигунством, бомбардуваннями та атомними атаками. Війна в В'єтнамі і конфлікт на Близькому Сході після 11 вересня також супроводжувалися соціальною панікою, пов'язаною з високою кількістю жертв і страхом тероризму. Ці приклади підкреслюють складність соціальної паніки у військових конфліктах і необхідність глибшого розуміння цього явища. Розробка ефективних стратегій і політик для подолання соціальної паніки вимагає комплексного підходу і урахування контексту конфлікту та потреб населення.

Соціальна паніка, спричинена військовими конфліктами, має серйозні наслідки для економіки, соціальної сфери та морального стану населення. Вона може вплинути на інвестиції, зайнятість, структуру спільноти та міжособистісні відносини. Крім того, соціальна паніка може спричинити стрес, тривожність та депресію серед населення. Економічні наслідки включають зменшення інвестицій, виробництва та економічну нестабільність. У соціальній сфері вона може призвести до міграції, дискримінації та розладів у взаємодії між групами населення. Моральний стан населення погіршується через стрес, тривогу та депресію, що може мати довготривалі наслідки для психічного здоров'я.

Для подолання наслідків соціальної паніки важливо реалізувати ефективні соціально-економічні стратегії, зокрема в сфері зайнятості, освіти, охорони здоров'я та соціального забезпечення. Підтримка спільноти, розвиток мереж соціальної підтримки та програми психосоціальної підтримки також можуть відігравати важливу роль у подоланні соціальної паніки. Зрозуміння впливу соціальної паніки на різні сфери життя допомагає розробити більш глибокі та збалансовані підходи для мінімізації її наслідків.

Найвпливовішим методом мінімізації наслідків є інформаційна політика, виражена через ЗМІ. ЗМІ відіграють важливу роль у поширенні та подоланні соціальної паніки, особливо в умовах військових конфліктів. Вони можуть посилювати паніку, поширюючи недостовірну інформацію та провокуючи страх, але також можуть допомагати її зменшити, надаючи точну

і своєчасну інформацію та сприяючи збалансованому розумінню ситуації. ЗМІ можуть допомогти підвищити обізнаність про важливість психічного здоров'я, надати достовірні дані про війну та її наслідки, сприяти солідарності в суспільстві. Вони можуть надавати точну і об'єктивну інформацію, пояснювати дії влади та рекомендувати безпечну поведінку.

Розділ 3. Соціальна політика як соціальна технологія подолання соціальної паніки під час війни

3.1. Роль держави в реалізації соціальної політики під час війни

Держава відіграє критичну роль в реалізації соціальної політики під час війни, оберігаючи населення від негативних наслідків і знижуючи ступінь соціальної паніки. [49] Державні органи мають не тільки забезпечувати безпеку і охорону, але й вживати заходів, щоб запобігти розриву соціальних зв'язків і дискримінації, а також забезпечити дотримання прав людини і забезпечити мінімальні стандарти життя. [48]. Війна може призвести до масового переміщення людей, які шукають притулку від конфлікту. Держава має відповідальність не тільки за захист цих людей, але й за забезпечення їхнього інтегрування в нове суспільство. Це може включати в себе розробку політики, спрямованої на підтримку біженців, забезпечення їхнього доступу до роботи, освіти і соціальних послуг, а також на заохочення їхньої участі в громадському житті. [45][46]

Одним з основних завдань держави є забезпечення безпеки та захисту громадян. В умовах війни це завдання стає особливо актуальним і складним. Необхідно не тільки забезпечити фізичну безпеку, але й підтримувати стабільність суспільства, запобігати соціальній паніці та забезпечувати функціонування ключових сфер життєдіяльності населення. В умовах війни держава також відіграє ключову роль у забезпеченні дотримання прав і свобод громадян. Це включає захист від дискримінації, забезпечення доступу до основних соціальних послуг, в тому числі медичних, освітніх, житлових та інших. [48]

Крім того, держава може займатися реалізацією програм соціальної підтримки для осіб, які були вимушені переселитися внаслідок війни. Вона має забезпечити інтеграцію цих осіб у нове суспільство, надаючи їм доступ до ринку праці, освіти та соціальних послуг, а також забезпечуючи їх участь у громадському житті. [45][46]

Отже, роль держави в реалізації соціальної політики під час війни надзвичайно важлива. Від ефективності дій держави в багато чому залежить якість життя населення, ступінь його забезпеченості та стабільність суспільства в цілому.

Держава має бути спроможна розробити та запровадити ефективні стратегії, які враховують специфіку війни та її вплив на соціальну сферу. На першому етапі це може включати в себе невідкладні заходи реагування на кризу, наприклад, розробку і реалізацію планів евакуації, забезпечення безпечних притулків для цивільного населення, розподіл необхідних ресурсів (харчування, медичне забезпечення та інше). Проте, не менш важливою є роль держави в довгостроковій перспективі, коли відбудова та відновлення суспільства стають ключовими завданнями. Це може включати в себе реабілітацію жертв війни, забезпечення сталого економічного зростання та реінтеграцію переміщених осіб. Роль держави в реалізації соціальної політики під час війни також полягає у співпраці з міжнародними організаціями, неприбутковими організаціями та громадським сектором для забезпечення координованого та ефективного відгуку на виклики, пов'язані з війною. [86]

Таким чином, держава є ключовим гравцем в реалізації соціальної політики під час війни, і її дії мають рішуче значення для подолання соціальної паніки та стабілізації суспільства.

3.2. Програми та заходи соціальної підтримки населення в умовах війни

Протягом війни, держава часто розробляє та впроваджує ряд програм і заходів, спрямованих на підтримку своїх громадян. Ці програми можуть бути

різноманітними і включати в себе як безпосередній допомогіві заходи, так і більш довготривалі стратегії підтримки. [87]

1. *Надання гуманітарної допомоги.* Це один з найбільш невідкладних видів підтримки, що забезпечує людям базові потреби, такі як їжа, вода, притулок та медична допомога. Гуманітарна допомога також може включати в себе психологічну підтримку для жертв війни. [89]
2. *Підтримка з роботою та зайнятістю.* Забезпечення доступу до роботи та зайнятості є важливим елементом соціальної підтримки в період війни, оскільки він допомагає людям забезпечити себе та свої сім'ї, а також сприяє економічній стабільності країни. [45]
3. *Освітні програми.* Освіта є одним із ключових інструментів для підтримки молоді в умовах війни. Навчальні програми можуть допомогти молоді людям уникнути участі в бойових діях та надати їм можливості для майбутнього. [88]
4. *Програми соціального захисту.* Ці програми можуть включати в себе пенсійні виплати, допомогу по безробіттю, соціальні виплати для осіб з інвалідністю та інші форми матеріальної підтримки для найбільш вразливих груп населення. [90]
5. *Підтримка міграції та інтеграції.* Для людей, що змушені переселитися через війну, держава може надавати підтримку у формі заходів, спрямованих на їхню інтеграцію в нові спільноти. [55]
6. *Забезпечення доступу до правосуддя.* У часи війни важливим елементом соціальної політики є забезпечення захисту прав людини та доступу до правосуддя для жертв конфлікту. Це може включати підтримку у випадках, що стосуються прав людини, допомогу в отриманні компенсацій, а також захист від незаконних дій. [91]
7. *Підтримка в питаннях житла.* Внаслідок війни багато людей втрачають своє житло, тому важливою частиною соціальної політики є надання тимчасового притулку для внутрішньо переміщених осіб, а також допомога в відбудові осель. [92]
8. *Підтримка здоров'я та медичне обслуговування.* Війна може призвести до серйозних проблем зі здоров'єм, включаючи травми, психологічні травми та хвороби. Підтримка здоров'я включає в себе надання

невідкладної медичної допомоги, психологічну підтримку та доступ до основних медичних послуг.

Завданням держави є не лише розробка та впровадження таких програм, але й моніторинг їхньої ефективності, з метою постійного вдосконалення стратегій підтримки населення під час війни. Важливо відзначити, що враховуючи особливості війни, ці програми і заходи повинні бути гнучкими, адаптованими до змінних обставин та здатними реагувати на непередбачувані виклики. Вони мають бути орієнтованими на потреби людей і враховувати їхній досвід, здібності та ресурси.

3.3. Інформаційна політика та стратегії комунікації з населенням для зниження соціальної паніки

Одним з ключових інструментів у боротьбі з соціальною панікою під час війни є ефективна інформаційна політика та стратегії комунікації з населенням. Ці процеси включають не лише поширення інформації, але й управління інформаційними потоками, а також забезпечення відкритості та прозорості влади. [26]. Ефективна інформаційна політика та стратегії комунікації можуть значно зменшити ступінь соціальної паніки під час війни, підтримуючи населення в курсі подій та забезпечуючи їх участь у процесах прийняття рішень. Задля проведення ефективної інформаційної політики, потрібно дотримуватись наступних принципів:

1. Достовірна та своєчасна інформація. Одним з найефективніших способів зменшення соціальної паніки є забезпечення достовірної, своєчасної та зрозумілої інформації про стан справ. Важливо уникнути неперевіраних чуток та дезінформації, які можуть посилити паніку. [93]
2. Стратегії комунікації в кризових ситуаціях. Важливим інструментом для зниження соціальної паніки є впровадження ефективних стратегій комунікації в кризових ситуаціях. Це може включати розробку спеціальних меседжів для різних аудиторій, використання різноманітних каналів комунікації та врахування культурних особливостей цільової аудиторії. [94]
3. А. І. Буханевич стверджував: "Необхідним складовим елементом прозорості влади є її відкритість, яка в першу чергу характеризує зрозумілість її цілей та функцій для громадян, а відповідно до цього її

функціональну можливість – реалізацію інтересів громадян та їх вплив на неї." [95] В умовах війни населення може відчувати збільшену потребу в інформації про дії влади. Населення повинне розуміти що, як та для чого робить влада. Забезпечення відкритості та прозорості може допомогти підтримати довіру до влади та зменшити страхи та невпевненість, викликані бойовими діями.

4. Співпраця з ЗМІ. ЗМІ відіграють важливу роль в поширенні інформації під час війни. Співпраця з ЗМІ може включати проведення брифінгів та прес-конференцій, а також надання інформації для звітів та статей.
5. Психологічна підтримка. Дуже важливим аспектом інформаційної політики та стратегій комунікації є психологічна підтримка населення. Це може включати інформаційну підтримку, засновану на підтримці стійкості, а також спеціальні програми, спрямовані на роботу з посттравматичним стресовим розладом (PTSD) та іншими психологічними наслідками війни. [96]
6. Освітня робота. Населення має знати, як діяти під час війни і в інших надзвичайних ситуаціях. Це може включати інформацію про безпечне поведіння при військових діях, про надання першої допомоги, про евакуацію та інше.

Підсумовуючи, інформаційна політика та стратегії комунікації є ключовим інструментом подолання соціальної паніки під час війни. Вони мають бути ретельно сплановані та виконані, враховуючи специфіку конкретної ситуації та потреби цільової аудиторії.

3.4. Міжнародний досвід впровадження соціальної політики для подолання соціальної паніки під час війни

Поглянувши на міжнародний досвід, можна побачити різні стратегії, які були використані для зменшення соціальної паніки під час війни. Для всебічного огляду питання, я намагався обрати кардинально різні приклади.

1. Ізраїль. Впродовж декількох десятиліть Ізраїль зіткнувся з постійними військовими загрозами, в той час як населення продовжувало жити нормальним життям. Це було досягнуто завдяки низці стратегій, включаючи активну роль влади в комунікації з населенням, широку

підготовку цивільного населення до військових надзвичайних ситуацій та розгортання широких психосоціальних служб.

2. Фінляндія. Під час Другої світової війни Фінляндія успішно впоралася з великим напливом біженців з Карелії. Ключ до успіху було в швидкому і ефективному розміщенні біженців, включаючи їх розміщення в приватних домовласниках. Впроваджена соціальна політика активно сприяла їхній інтеграції в нові громади.
3. Швейцарія. Швейцарія є відомою своєю політикою нейтралітету та всеосяжною підготовкою до військових конфліктів. Це включає тренування громадян, широко розповсюджену систему бомбосховищ, а також активну роль влади в інформуванні населення.
4. Руанда. Після геноциду 1994 року в Руанді було розроблено цілу низку соціальних програм для відновлення суспільства. До них входили такі програми, як "gacaca" суди, що були спрямовані на відновлення правосуддя та примирення; програми мікрокредитування для підтримки економічного відродження; та програми психологічної підтримки для тих, хто пережив травми геноциду.
5. Колумбія. Після десятиліть внутрішніх конфліктів Колумбія зосередила свої зусилля на підтримці мирного процесу та реінтеграції бойовиків. Соціальна політика включала такі програми, як професійна освіта, психологічна підтримка та програми розвитку місцевої громади.
6. Сирія та європейські країни. Внаслідок війни в Сирії багато європейських країн зіткнулися з великим притоком біженців. Різні країни впровадили різні стратегії для їх інтеграції, включаючи політику "відкритих дверей" Німеччини, активні програми інтеграції у Швеції та інтенсивну програму освіти та професійного навчання у Фінляндії.

Ці та інші приклади показують, що різні стратегії можуть бути успішними в залежності від конкретних обставин. Важливо адаптувати стратегії до конкретної ситуації, враховуючи культурний контекст, доступні ресурси та потреби населення. Вивчаючи ці та інші приклади, можна виділити кілька ключових складників успішної соціальної політики для подолання соціальної паніки під час війни. Вони включають активну роль влади, впровадження цілісних програм, які враховують різні аспекти життя

населення, зосередженість на примиренні та реставрації, а також адаптивність до змінюваних обставин.

3.5. Роль неурядових організацій та громадського сектору в реалізації соціальної політики

Окрім державних програм, які направлені на реалізацію соціальної політик, неурядові організації (НУО) та громадський сектор часто відіграють важливу роль у впровадженні соціальної політики, особливо в умовах війни та конфлікту. Ці організації можуть займатися різноманітними завданнями, включаючи надання безпосередніх послуг, адвокасію, моніторинг та оцінку політик, а також підтримку урядових ініціатив. Діяльність НУО та громадського сектору у впровадженні соціальної політики в умовах війни може бути вкрай важливою, оскільки ці організації часто мають більше гнучкості, ніж урядові структури, та можуть ефективно реагувати на мінливі обставини та потреби населення. Серед типових видів діяльності НУО можна виділити:

1. Надання безпосередніх послуг. НУО та громадські організації можуть надавати різні послуги, які допомагають зменшити соціальну паніку. Це можуть бути, наприклад, психологічна підтримка, медична допомога, постачання їжі та води, тимчасове притулок та інше. Організації, такі як Червоний Хрест, Лікарі без кордонів, та багато інших мають багаторічний досвід роботи в умовах конфліктів та війни.
2. Адвокасія. НУО часто використовують свій вплив та ресурси для просування певних політик або ініціатив. Це може включати адвокасію за права людини, впровадження певних соціальних програм, або підтримку мирного процесу.
3. Моніторинг та оцінка. НУО можуть проводити моніторинг та оцінку впроваджених політик, що допомагає виявити проблеми та недоліки в їх реалізації, та розробити рекомендації для їх вдосконалення.
4. Підтримка урядових ініціатив. НУО можуть допомагати урядам у реалізації їхніх програм, надаючи експертну допомогу, ресурси або допомогу в організації та виконанні різних завдань.

Однак, діяльність НУО та громадського сектору може стикатися з деякими викликами. Зокрема, доступ до зон конфлікту може бути обмежений через небезпеку або бюрократичні перешкоди. Безпека персоналу також може бути питанням, особливо в умовах війни та нестабільності. Крім того, можуть існувати проблеми з координацією дій між різними НУО та урядовими органами, а також між самими НУО.

Незважаючи на ці виклики, існують численні приклади того, як НУО та громадський сектор вдало допомагали зменшити соціальну паніку в умовах війни та конфлікту. Наприклад, протягом Сирійської громадянської війни, місцеві та міжнародні НУО, такі як Червоний Півмісяць, грали ключову роль у наданні допомоги місцевому населенню, включаючи медичну допомогу, продовольство та освітні послуги. Також важливим є роль громадського сектору в поширенні достовірної інформації та боротьбі з дезінформацією, що може посилювати соціальну паніку. НУО та громадські організації часто мають довіру населення, що робить їх ефективними в поширенні важливої інформації та сприянні критичному мисленню.

На основі дослідження, можна зробити висновок, що неурядові організації та громадський сектор відіграють важливу роль в реалізації соціальної політики в умовах війни, допомагаючи зменшувати соціальну паніку та підтримувати стабільність і добробут населення.

Ефективна соціальна політика може мати значний вплив на зменшення паніки в суспільстві та сприяти його стабілізації. Один із ключових аспектів соціальної політики в цьому контексті - забезпечення соціального забезпечення та захисту населення під час війни. Реалізація програм соціального забезпечення, які надають фінансову підтримку та соціальні послуги постраждалим, може допомогти зменшити паніку та забезпечити мінімальний рівень життя для людей, які постраждали від військових конфліктів.

Подолання соціальної паніки також передбачає психосоціальну підтримку населення. Розробка та реалізація програм психологічної підтримки, які надають консультування, терапевтичну допомогу та психічну

реабілітацію постраждалим, можуть допомогти зменшити тривогу, страх та депресію, пов'язані зі станом паніки. Крім того, розвиток мережі соціальної підтримки та громадського діалогу також є важливим компонентом соціальної політики для подолання соціальної паніки. Створення безпечних просторів для обговорення військових конфліктів, фасилітація діалогу між громадськістю та владою, а також підтримка громадських ініціатив та організацій можуть сприяти встановленню взаємодії, солідарності та співпраці в суспільстві. Проведення ефективної інформаційної політики є ще одним важливим елементом соціальної політики для подолання соціальної паніки. Поширення точної, об'єктивної та своєчасної інформації, роз'яснення дій уряду, надання рекомендацій щодо безпечної поведінки та надання доступу до ресурсів та послуг можуть сприяти зменшенню страху та сприйняття паніки.

Враховуючи всі ці аспекти, соціальна політика виявляється важливим інструментом у подоланні соціальної паніки під час війни. Її реалізація включає забезпечення соціального забезпечення, психосоціальної підтримки, розвитку мережі соціальної підтримки та громадського діалогу, а також проведення ефективної інформаційної політики. Ці заходи можуть сприяти зменшенню паніки, забезпечити мінімальний рівень життя та психічний комфорт постраждалим, а також сприяти стабілізації суспільства під час військових конфліктів.

Розділ 4. Рекомендації щодо впровадження соціальної політики для подолання соціальної паніки під час війни в Україні

4.1. Аналіз поточної ситуації та потреб населення

Перед впровадженням будь-якої соціальної політики важливо провести глибокий аналіз поточної ситуації, особливо в умовах війни. Населення України страждає від безперервного конфлікту, причому потреби людей відрізняються залежно від регіону, віку, статусу та інших факторів. Наприклад, потреби переселенців, ветеранів, дітей та старших людей різняться, і політика повинна враховувати ці відмінності. [64]

Такий аналіз повинен включати різні групи населення - від дітей до літніх людей, від міських до сільських жителів, від мирних громадян до ветеранів та переселенців. Крім того, аналіз має враховувати різні аспекти життя, включаючи економічні умови, доступ до освіти та охорони здоров'я, рівень соціальної підтримки та інфраструктури, ментальне здоров'я та багато іншого. [64]. Також важливо враховувати історичний контекст, особливості місцевої культури та традиції, а також вплив міжнародного співтовариства і ситуації в цілому на світовій арені. Все це повинно бути включено в комплексний, багаторівневий аналіз, який допоможе у формуванні ефективної соціальної політики. [62]. Враховуючи ці фактори, необхідно розробити засоби для систематичного збору, аналізу та моніторингу даних про потреби населення, щоб соціальна політика могла бути гнучкою та адаптивною до змін умов. [63]

На мій погляд, окрім вивчення матеріальних та соціальних потреб населення, слід також звернути увагу на психологічні аспекти. Страх, невизначеність, втрата близьких, переживання війни - все це впливає на моральний стан населення і може спричинити соціальну паніку. Тому, слід уважно вивчати ці питання та розробляти спеціальні програми підтримки психічного здоров'я. У цьому контексті, необхідно враховувати та забезпечити захист вразливих груп населення, таких як діти, жінки, літні люди, люди з інвалідністю, переселенці. Вони зазвичай найбільше страждають від війни та конфліктів і мають особливі потреби, які повинні бути враховані в соціальній політиці. [62]

Результати цього аналізу потреб населення та поточної ситуації повинні стати основою для подальшого розробки програм соціальної підтримки та адаптації населення, які будуть описані в наступному розділі.

4.2. Розробка програм соціальної підтримки та адаптації населення

На основі аналізу потреб, можна розробити відповідні програми соціальної підтримки. Ці програми можуть включати матеріальну допомогу, психологічну підтримку, допомогу в працевлаштуванні, підготовку та переосвіту, розробку мережі соціального житла та інші ініціативи. [62][63]. Розробка програм соціальної підтримки та адаптації населення - це одна з

ключових складових соціальної політики в умовах війни. Ці програми повинні бути націлені на забезпечення базових потреб людей, підтримку в разі втрат, а також допомогу у відновленні звичайного життя після завершення конфлікту.

Враховуючи поточні потреби населення, я бачу основні напрями таких програм:

1. Економічна підтримка: забезпечення доступу до роботи, надання допомоги з самозайнятості та розвитку малого бізнесу, грошові трансферти для найбільш вразливих груп.
2. Психосоціальна підтримка: надання психологічної допомоги тим, хто зазнав військових травм, організація роботи центрів психологічної підтримки, залучення фахівців з психотерапії та соціальної роботи.
3. Освітні програми: адаптація освітнього процесу до умов війни, психологічна підтримка для дітей та підлітків, навчання дорослих новим професіям.
4. Програми забезпечення житлом: допомога з пошуком тимчасового житла для переселенців, підтримка у відновленні зруйнованих будинків.
5. Медична підтримка: забезпечення доступу до медичних послуг, реагування на невідкладні потреби в охороні здоров'я, просування важливості ментального здоров'я.
6. Підтримка громадської активності: створення безпечних просторів для обміну досвідом, проведення заходів залучення громадськості, підтримка ініціатив місцевих жителів.
7. Впровадження соціально-орієнтованих програм: забезпечення доступу до продовольства, води, санітарії та гігієни для тих, хто постраждав від конфлікту.
8. Інклюзивні програми: розробка спеціальних програм для підтримки людей з особливими потребами, включаючи людей з інвалідністю, людей похилого віку, біженців та внутрішньо переміщених осіб.
9. Підтримка гендерної рівності: розробка та впровадження програм, які враховують потреби жінок та дівчат, які можуть бути особливо уразливими в умовах війни.

10.Правозахисні програми: захист прав людини та основних свобод у конфліктних зонах, зокрема забезпечення безпеки та захисту від насильства, доступу до справедливого суду, свободи слова та асоціації.

У впровадженні всіх цих програм важливу роль можуть відіграти міжнародні організації, місцева влада, НУО та громадськість. Важливо враховувати досвід тих країн, які вже мали справу з подібними викликами, а також використовувати наукові дослідження та аналізи для розуміння найкращих практик та стратегій. Важливо забезпечити регулярний моніторинг та оцінку цих програм, щоб забезпечити їх ефективність та адаптивність до змінюваних умов. Усі ці програми повинні розроблятися з урахуванням конкретних потреб населення, виявлених під час проведення аналізу, про який йшлося в попередньому розділі. Важливо, щоб вони були гнучкими і здатними адаптуватися до змінюваних умов.

4.3. Забезпечення ефективного інформаційного простору та комунікаційних каналів

Комунікація з населенням - ключовий аспект в управлінні соціальною панікою. Необхідно створювати та підтримувати ефективні комунікаційні канали, які дозволять швидко поширювати важливу інформацію, протидіяти дезінформації та впливати на настрої громадськості. Крім того, треба забезпечити двосторонню комунікацію, щоб відчувати пульс громади та відповідати на її питання та стурбованість. [97]. Інформаційна політика та стратегії комунікації з населенням відіграють ключову роль в зниженні рівня соціальної паніки під час війни. Це особливо важливо в умовах, коли ситуація непостійна та напружена, і повідомлення, які отримує населення, можуть значно впливати на його поведінку та реакції. [98]

Перш за все, необхідно забезпечити своєчасне та точне інформування населення про розвиток подій. Це може включати роз'яснення дій влади, пояснення правил безпеки, інформування про доступні соціальні послуги та підтримку. ЗМІ повинні виконувати свою роль як незалежний контролер влади, надаючи вичерпну і об'єктивну інформацію. Вони також мають відігравати важливу роль в боротьбі з дезінформацією та фейковими новинами, які можуть значно підсилити соціальну паніку. [99]

Крім того, важливо використовувати різні канали комунікації, щоб досягти якомога більшої частини населення. Це може включати телебачення, радіо, газети, інтернет-ресурси, соціальні медіа, а також прямі засоби комунікації, такі як зустрічі, конференції, семінари, хотлайни. Усі комунікаційні стратегії повинні враховувати конкретний контекст України, культурні особливості, соціально-економічну ситуацію, рівень доступу до різних комунікаційних каналів у різних регіонах і серед різних груп населення.

Крім того, для зниження рівня соціальної паніки важливо розробити ефективну стратегію кризової комунікації. Така стратегія повинна включати не тільки трансляцію інформації, а й активне залучення населення до діалогу і співпраці. Зокрема, важливо надавати людям можливість висловлювати свої страхи та турботи, отримувати відповіді на свої запитання, брати участь у прийнятті рішень, які впливають на їх життя. Додатково, в умовах Російсько-Української війни, під час атак на енергетичну інфраструктуру, коли доступ до традиційних ЗМІ може бути обмеженим, особливо важлива роль відіграє мобільний зв'язок та Інтернет. Мобільні додатки, веб-сайти, соціальні медіа можуть служити не тільки інструментами швидкого поширення інформації, але й засобами підтримки двостороннього спілкування та взаємодопомоги між громадянами. Також необхідно розробити ефективні механізми контролю за правдивістю інформації, що поширюється, та вживати заходів для протидії дезінформації. Особливо важливо регулярно інформувати населення про дії уряду та прогрес в реалізації соціальних програм.

4.4. Залучення міжнародних партнерів та досвіду для реалізації соціальної політики

Залучення міжнародних партнерів може бути критично важливим елементом стратегії подолання соціальної паніки під час війни. Міжнародні організації, як-то ООН, Європейський Союз, Червоний Хрест, та інші, можуть надавати фінансову, технічну, а також експертну підтримку.

Так, ООН і її дочірні агенції, наприклад, Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) та Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), мають значний досвід роботи в кризових ситуаціях та можуть надавати експертну допомогу та ресурси для реалізації програм громадського здоров'я та освіти. Європейський Союз також може забезпечити підтримку через свої програми допомоги, які спрямовані на підтримку стабільності та розвитку в країнах, що зазнають військових конфліктів.

Важливо також підтримувати тісну співпрацю з міжнародними НУО, які спеціалізуються на гуманітарній допомозі та соціальному розвитку. Ці організації можуть надавати важливі послуги на місцях, забезпечуючи допомогу тим, хто її найбільше потребує, а також служити важливими партнерами в розробці та реалізації ефективних соціальних програм. В кінцевому підсумку, залучення міжнародних партнерів може забезпечити не тільки додаткові ресурси для реалізації соціальної політики, але й доступ до глобального досвіду та практик, які можуть покращити ефективність цієї політики та зменшити соціальну паніку серед населення.

4.5. Моніторинг та оцінка результатів впровадження соціальної політики

Моніторинг та оцінка є важливими компонентами ефективного впровадження будь-якої соціальної політики, особливо в ситуаціях соціальної паніки під час війни. Оцінка впливу та ефективності програм і стратегій, впроваджених в рамках соціальної політики, не лише дозволяє уряду, НУО та іншим зацікавленим сторонам визначити, чи досягаються бажані результати, але й виявляє можливі проблеми та випадки недостатньої реалізації, дозволяючи здійснити корекцію курсу, коли це необхідно. Моніторинг може бути здійснений шляхом відстеження показників, які були визначені на етапі планування програм. Ці показники можуть включати, наприклад, кількість людей, які отримують підтримку, рівень задоволення потреб в різних сегментах населення, а також кількісні та якісні показники реалізації окремих програм.

Оцінка, у свою чергу, вимагає більш глибокого аналізу та включає в себе оцінку ефективності, ефективності та впливу впроваджених програм. Вона може включати проведення опитувань, інтерв'ю, фокус-груп, а також

аналізу вторинних даних, як-то статистичних даних або документації. Важливим моментом є те, що моніторинг та оцінка мають бути незалежними та об'єктивними. В ідеалі, вони повинні проводитися незалежними експертами або організаціями, щоб забезпечити об'єктивність та непристрасність процесу. Крім того, результати моніторингу та оцінки повинні бути відкритими для громадськості, щоб забезпечити прозорість та відкритість процесу.

Так, стратегія моніторингу та оцінки результатів впровадження соціальної політики є необхідною для забезпечення ефективності та раціонального використання ресурсів, а також для підтримки довіри та впевненості громадськості в тому, що соціальна паніка під час війни дійсно подолається. Зрозуміти, які програми є ефективними, а які ні, є критично важливо в умовах війни, коли ресурси обмежені, а потреби населення - величезні. У таких обставинах, кожна витрачена гривня, долар або євро повинні бути спрямовані на найбільш ефективні та результативні програми. Оцінка може виявити не лише те, що працює, але й чому це працює, допомагаючи визначити найкращі практики, які можна масштабувати або адаптувати в інших контекстах. [75]

Однак, моніторинг та оцінка можуть бути складними завданнями, особливо в умовах війни. Важко відстежувати дані, визначати причинно-наслідкові зв'язки, а також збирати достовірну та об'єктивну інформацію. З цієї причини, важливо розробити ретельно продуману стратегію моніторингу та оцінки, яка враховує ці виклики і включає різноманітні методи збору та аналізу даних. [76]

На заключному етапі моніторингу та оцінки результатів впровадження соціальної політики важливо не лише зібрати дані, але й правильно їх інтерпретувати та використати для прийняття рішень. Результати оцінки повинні бути відображені в стратегіях та планах розвитку, вони повинні впливати на прийняття рішень на всіх рівнях - від оперативного до стратегічного. Такий підхід забезпечить постійне вдосконалення програм та політик, а також забезпечить гнучкість системи в умовах змінних обставин. [77]. Враховуючи всі ці фактори, стає очевидним, що моніторинг та оцінка

результатів впровадження соціальної політики є необхідними компонентами ефективного підходу до подолання соціальної паніки під час війни. Без них неможливо розуміти, які зусилля приносять реальні результати, та робити обґрунтовані рішення про розподіл ресурсів та напрямки діяльності.

В цьому розділі надаються конкретні пропозиції щодо впровадження стратегій соціальної політики, спрямованих на подолання соціальної паніки під час військового конфлікту в Україні. Основні висновки цього розділу мають такий характер:

- *Розробка і впровадження програм соціального забезпечення:* Рекомендується розробити та реалізувати програми соціального забезпечення, які надаватимуть фінансову та матеріальну підтримку постраждалим від війни, у тому числі ветеранам, учасникам АТО/ООС, сім'ям загиблих та інвалідам.
- *Розвиток психологічної підтримки:* Рекомендується забезпечити доступ до психологічної підтримки для постраждалих від військового конфлікту, включаючи тих, хто має високий ризик розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР) та інших психологічних проблем.
- *Створення безпечних просторів та комунікаційних каналів:* Рекомендується створити безпечні простори для обговорення та висловлення постраждалими своїх емоцій та думок, а також забезпечити доступ до точної та об'єктивної інформації через комунікаційні канали.
- *Відновлення економіки та соціального розвитку:* Рекомендується впровадити стратегії відновлення економіки та соціального розвитку в районах, що постраждали від війни, з метою створення робочих місць, підтримки підприємництва та розвитку інфраструктури.
- *Підвищення свідомості та освіта:* Рекомендується проводити інформаційні кампанії та освітні програми, спрямовані на підвищення свідомості про важливість психічного здоров'я, розуміння психологічних проблем та вміння ефективно управляти стресом.
- *Співпраця з міжнародними організаціями та партнерство:* Рекомендується розглянути можливості співпраці з міжнародними організаціями, фондами та партнерами для отримання технічної,

фінансової та психологічної підтримки у впровадженні соціальної політики.

Реалізація цих рекомендацій має на меті забезпечити ефективну соціальну підтримку, зменшити ризик соціальної паніки та сприяти процесу подолання наслідків військового конфлікту в Україні.

Висновки

Загальні висновки щодо ролі соціальної політики в подоланні соціальної паніки під час війни

Дослідження підкреслює значну роль соціальної політики в контексті військового конфлікту та соціальної паніки. Соціальна політика, як було виявлено, має потенціал зменшити наслідки соціальної паніки шляхом забезпечення соціальної підтримки та стабільності. У цьому контексті, держава має відігравати центральну роль у формулюванні та реалізації ефективної соціальної політики. Роль держави включає не лише забезпечення матеріального благополуччя, але й управління інформаційним простором для зменшення поширення соціальної паніки.

Стабілізуюча роль держави в процесі митигації соціальної паніки під час війни стає очевидною, коли вона виконує свої обов'язки належним чином - гарантуючи соціальну безпеку, забезпечуючи економічну стабільність, реалізуючи ефективні програми соціальної підтримки та вести виважену інформаційну політику. ЗМІ також відіграють важливу роль у впливі на рівень соціальної паніки, поширюючи важливу та точну інформацію, що допомагає знижувати рівень паніки та нерозуміння серед населення. Отже, ефективний контроль та регуляція ЗМІ є ще одним важливим аспектом соціальної політики в контексті війни.

Крім того, забезпечення соціальної підтримки та заходів щодо адаптації населення під час війни є важливим аспектом соціальної політики, який вимагає постійної уваги та розуміння з боку уряду. Врешті решт, розуміння міжнародного досвіду та його адаптація до вітчизняних умов може значно

підвищити ефективність соціальної політики в контексті війни, зменшивши тим самим соціальну паніку та її негативні наслідки.

Однак, як було відзначено, соціальна політика не може бути реалізована виключно на державному рівні. Залучення неурядових організацій та громадського сектору, а також міжнародних партнерів, може бути дуже корисним для розширення обсягу та ефективності соціальних програм.

Результати дослідження та перспективи подальшого вивчення теми

Дослідження виявило, що соціальна політика може бути потужним інструментом подолання соціальної паніки під час війни. Однак, більше досліджень потрібно для розробки більш точних моделей та стратегій, які можуть бути впроваджені в різних контекстах. Серед можливих напрямків подальшого дослідження - детальніше вивчення ролі медіа в поширенні та подоланні соціальної паніки, а також аналіз конкретних стратегій, що були успішні в інших країнах. Дослідження може також зосередитися на оцінці ефективності різних соціальних програм. Важливим є також моніторинг та оцінка впровадження соціальної політики, зокрема через використання таких методів як "Аналіз балів схильності"(propensity score analysis) [100] або інші методи оцінки [77], щоб зрозуміти, які підходи є найефективнішими.

Підсумовуючи, дана дипломна робота підкреслює значущість соціальної політики як ключового інструменту подолання соціальної паніки під час війни. Однак, для досягнення більшої ефективності такої політики, потрібне подальше дослідження та постійний моніторинг її впливу.

Список використаної літератури

1. "Social policy as a tool for overcoming social panic during war: the experience of Ukraine" / O. Prykhodko, A. Hnatiuk // Scientific Bulletin of Kherson State University. Series "Political Science. Sociology". - 2017. - № 5 (1). - P. 125-130.
(https://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_pss_2017_5%281%29__24)
2. "Social policy and social protection of the population during military conflicts" / A. Troshyn // Bulletin of Zaporizhzhya National University. Political Science Series. - 2019. - № 1. - P. 121-126.
(<https://doi.org/10.26661/2310-5891/019-1-13>)
3. "Social policy in crisis situations" / T. Bondarenko, N. Levchenko, O. Petrova // Social work in Ukraine. - 2014. - № 3. - P. 31-36.
(http://nbuv.gov.ua/UJRN/sotsr_2014_3_6)
4. "Social policy and social protection during the war: the experience of Donetsk region" / S. Moroz, N. Bevz, V. Didenko // Actual problems of the development of the national economy and management. - 2017. - № 1 (9). - P. 128-132. (http://www.apne-journal.in.ua/archive/9_2017/28.pdf)
5. "Social policy in Ukraine during the war in Donbass" / O. Malova, N. Bida // Actual problems of social work: scientific and practical journal. - 2017. - № 2. - P. 87-92. (http://nbuv.gov.ua/UJRN/apps_2017_2_14)
6. "Social policy of the state in the context of overcoming the consequences of the military conflict in eastern Ukraine" / O. Yefremova, V. Pavlenko, V. Romanenko // Scientific Bulletin of National Mining University. - 2019. - № 4. - P. 139-144. (<https://doi.org/10.29202/nvngu/2019-4/19>)
7. Міжнародний комітет Червоного Хреста. (2016). Social Media and Armed Conflict: A Red Cross Red Crescent Perspective.
<https://www.icrc.org/en/download/file/1388/social-media-and-armed-conflict-a-red-cross-red-crescent-perspective.pdf>
8. Організація Об'єднаних Націй. (2021). Handbook on Protection of Civilians: In Search of a Shared Agenda.
<https://protectionofcivilians.org/handbook/>

9. Сміт, Т. (2017). Social media and the production of panic: How Trump tweets about North Korea. *International Journal of Communication*, 11, 26.
10. Лазарєв, В. (2015). Соціальна паніка: проблема визначення та методології дослідження. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету*, 25, 31-35.
11. Організація з безпеки і співпраці в Європі. (2020). *Guidelines on the Protection of Critical Infrastructure Against Terrorist Attacks*.
<https://www.osce.org/files/f/documents/7/d/476491.pdf>
12. Національна стратегія захисту прав людини на 2016-2020 роки.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/33/2016#Text>
13. Ситуаційний центр Ради національної безпеки і оборони України. (2022). Інформація щодо військової агресії Російської Федерації в Україні.
<https://situatsiyniy-centr-rnbo.gov.ua/news/Informaciya-shhodo-vijskovoi-agresii-Rosiiskoi-Federacii-v-Ukraini/10507.html>
14. Midgley, J. (2017). *Social Policy and Social Justice*. Los Angeles: Sage Publications.
15. Deacon, B. (2007). *Global Social Policy and Governance*. London: Sage Publications.
16. Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton University Press.
17. Goode, E., & Ben-Yehuda, N. (2009). *Moral Panics: The Social Construction of Deviance*. Wiley-Blackwell.
18. Cohen, S. (2002). *Folk Devils and Moral Panics* (3rd ed.). Routledge.
19. McRobbie, A., & Thornton, S. L. (1995). Rethinking 'moral panic' for multi-mediated social worlds. *British Journal of Sociology*.
20. Garland, D. (2008). On the concept of moral panic. *Crime Media Culture*.
21. Critcher, C. (2008). Moral panic analysis: Past, present and future. *Sociology Compass*.
22. El-Enany, N. (2020). *Bordering*. Wiley.
23. Lutz, C. (2009). *The bases of empire: The global struggle against U.S. military posts*. NYU Press.
24. Fassin, D. (2012). *Humanitarian Reason: A Moral History of the Present*. University of California Press.

25. Furedi, F. (2018). *How fear works: Culture of fear in the twenty-first century*. Bloomsbury Publishing.
26. Altheide, D. L. (2009). The Columbine shootings and the discourse of fear. *American Behavioral Scientist*, 52(10), 1354-1370.
27. Cottle, S. (Ed.). (2006). *Media and the politics of response: Understanding media and conflict*. Routledge.
28. Brändström, A., Bynander, F., & 't Hart, P. (2004). Governing by looking back: historical analogies and crisis management. *Public Administration*, 82(1), 191-210.
29. Durodié, B. (2007). Fear and terror in a post-9/11 world. *Review of International Studies*, 33(S1), 343-365.
30. Smelser, N. J. (2011). *Theory of collective behavior*. Quid Pro Books.
31. Glassner, B. (2010). *The culture of fear: Why Americans are afraid of the wrong things: Crime, drugs, minorities, teen moms, killer kids, mutant microbes, plane crashes, road rage, & so much more*. Basic books.
32. Norris, F. H., Friedman, M. J., Watson, P. J., Byrne, C. M., Diaz, E., & Kaniasty, K. (2002). 60,000 disaster victims speak: Part I. An empirical review of the empirical literature, 1981–2001. *Psychiatry: Interpersonal and Biological Processes*, 65(3), 207-239.
33. Kuypers, J. A. (Ed.). (2010). *Rhetorical criticism: Perspectives in action*. Rowman & Littlefield.
34. Bettig, R. V., & Hall, J. L. (2017). *Big Media, Big Money: Cultural Texts and Political Economics*. Rowman & Littlefield.
35. Fritsche, I. (2013). War and terrorism: collective experiences of threat and the role of societal integration. In *Social psychology of collective victimhood* (pp. 76-102). Oxford University Press.
36. de Volo, L. B. (2019). Women and war: Militarism, bodies, and the practice of gender. *Sociology Compass*, 13(10), e12741.
37. Robinson, P., Sebba, R., & Frosh, S. (2018). Manipulating the message: war, consensus and legitimation in the British press. *Journalism*, 19(1), 111-129.
38. Corcoran, P. E., & Peifer, J. L. (2012). The sociology of panic. In *Blackwell Encyclopedia of Sociology* (pp. 1-4). Blackwell Publishing Ltd.
39. Brecher, B. (2017). *War and moral dissonance*. Cambridge University Press.

40. Sandoval, J. R., & Adams, S. G. (2001). Subcultural conflict and the conditions of class formation among Chicano/Latino workers. *Aztlan: A Journal of Chicano Studies*, 26(2), 9-52.
41. Perera, S. (2016). *Australia and the insular imagination: beaches, borders, boats, and bodies*. Springer.
42. Kann, R. K. (2018). *War and the death of news: reflections of a grade b reporter*. Marion Boyars Publishers.
43. Slovic, P., & Peters, E. (2006). Risk perception and affect. *Current directions in psychological science*, 15(6), 322-325.
44. Zelizer, B. (2010). *About to die: How news images move the public*. Oxford University Press.
45. Betts, A., & Collier, P. (2017). *Refuge: Transforming a Broken Refugee System*. Penguin UK.
46. Cheung, S. Y., & Phillimore, J. (2014). Refugees, Social Capital, and Labour Market Integration in the UK. *Sociology*, 48(3), 518-536.
47. Druckman, J. N., & Parkin, M. (2005). The Impact of Media Bias: How Editorial Slant Affects Voters. *The Journal of Politics*, 67(4), 1030-1049.
48. Edwards, A., & Ferstman, C. (2010). Humanising Non-Citizens: State Responsibility and the Protection of Refugees. *The British Journal of Criminology*, 50(4), 689-709.
49. Gilson, L., & Raphaely, N. (2008). The Terrain of Health Policy Analysis in Low and Middle Income Countries: a Review of Published Literature 1994–2007. *Health Policy and Planning*, 23(5), 294-307.
50. Jennings, W., & John, P. (2009). The Dynamics of Political Attention: Public Opinion and the Queen's Speech in the United Kingdom. *American Journal of Political Science*, 53(4), 838-854.
51. Putnam, R. D. (2001). Social Capital: Measurement and Consequences. *Canadian Journal of Policy Research*, 2(1), 41-51.
52. Rechkemmer, A., & von Meding, J. (2019). Social Capital and Disasters: How Does Social Cohesion and Trust Influence Resilience and Recovery? *International Journal of Disaster Risk Science*, 10(2), 1-11.
53. Van Aelst, P., & Walgrave, S. (2001). Who Is That (Wo)Man in the Street? From the Normalisation of Protest to the Normalisation of the Protester. *European Journal of Political Research*, 39(4), 461-486.

54. World Health Organization. (2017). Communicating Risk in Public Health Emergencies. A WHO Guideline for Emergency Risk Communication (ERC) Policy and Practice.
55. Zetter, R. (2007). More Labels, Fewer Refugees: Remaking the Refugee Label in an Era of Globalization. *Journal of Refugee Studies*, 20(2), 172-192.
56. Gates, S., Nygård, H. M., & Trappeniers, E. (2020). Conflict Recurrence. *Conflict Trends*, 1.
[<https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Conflict-Trends-1-2020-Conflict-Recurrence.pdf>]
57. Stibbe, M. (2004). War, peace and NGOs.
[<https://www.international-alert.org/sites/default/files/publications/War%20peace%20and%20NGOs.pdf>]
58. "The Role of Civil Society in the Democratisation Process in the Western Balkans". (2019). *Contemporary Southeastern Europe*, 6(1), 39-66.
[https://www.suedosteuropa.uni-graz.at/cse/sites/default/files/papers/petrovic_tomanic_cse2019.pdf]
59. Singh, P. (2015). Role of NGOs in the Protection of Human Rights.
[https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2604188]
60. "Syrian Arab Republic". (2023). Humanitarian Response.
[<https://www.humanitarianresponse.info/en/operations/syrian-arab-republic>]
61. "Misinformation and hate speech". (2019). OHCHR.
[<https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=24329&LangID=E>]
62. Ministry of Social Policy of Ukraine. (2022). Current programs and initiatives. [<https://www.msp.gov.ua/>]
63. UNDP in Ukraine. (2023). Programmes and Projects.
[<https://www.ua.undp.org/content/ukraine/en/home/programmes.html>]
64. Matiukh, I. (2018). Social Policy in Ukraine: Current Challenges and Future Perspectives.
[https://www.researchgate.net/publication/326756756_Social_Policy_in_Ukraine_Current_Challenges_and_Future_Perspectives]
65. Institute for Social and Economic Research. (2022). Monitoring and Evaluation in Public Policy. [<https://iser.org.ua/>]

66. Ryabchuk, M. (2022). "War, Propaganda and Smuggling: Reconstruction of Post-Soviet Ukraine". *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*.
67. World Bank. (2023). *Social Protection & Labor*.
[<https://www.worldbank.org/en/topic/socialprotection>]
68. Kuts, S. (2021). "Analysis of the institutional environment of social policy in Ukraine". *Economics. Entrepreneurship. Management*, Vol. 8, No. 1.
[<http://eem.bon.lv/81/3.pdf>]
69. Ministry of Information Policy of Ukraine. (2023). [<https://mip.gov.ua/>]
70. International Committee of the Red Cross. (2023). *ICRC in Ukraine*.
[<https://www.icrc.org/en/where-we-work/europe-central-asia/ukraine>]
71. United Nations in Ukraine. (2023). *Our Work*.
[<https://ukraine.un.org/en/about-us/our-work>]
72. Pavlyk, K. (2017). "The Influence of Social Media on the Displaced Persons in Ukraine". *East European Journal of Psycholinguistics*, 4(1), 122-127.
[https://eepl.at.ua/2017/4_1_2017/15.pdf]
73. Lutsevych, O. (2013). *How to Finish a Revolution: Civil Society and Democracy in Georgia, Moldova and Ukraine*. Chatham House Briefing Paper.
[https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Russia%20and%20Eurasia/0113bp_lutsevych.pdf]
74. OECD (1991). *Principles for Evaluation of Development Assistance*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.
75. Patton, M. Q. (2008). *Utilization-focused evaluation*. Thousand Oaks, CA: Sage.
76. Shadish, W.R., Cook, T.D., & Leviton, L.C. (1991). *Foundations of program evaluation: Theories of practice*. Newbury Park, CA: Sage.
77. Weiss, C. H. (1998). *Evaluation: methods for studying programs and policies* (2nd ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
78. Collier P. *The Bottom Billion: Why the Poorest Countries Are Failing and What Can Be Done About It*. [Електронний ресурс] / Paul Collier // New York: Oxford University Press. – 2007. – Режим доступу до ресурсу: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/00223433080450010803>.
79. Almedom A. M. *Mental Well-Being in Settings of 'Complex Emergency'* [Електронний ресурс] / A. M. Almedom, D. Summerfield. – 2004. –

Режим доступа до ресурсу:

<https://psycnet.apa.org/record/2004-17195-001>.

80. Betts, J., Gullone, E., & Allen, J.S. (2009). An examination of emotion regulation, temperament and parenting as potential predictors of adolescent depression risk status. *British Journal of Developmental Psychology*, 27, 473-485.
81. Inter-Agency Standing Committee Policy on Protection in Humanitarian Action
82. The latent and item structure of COVID-19 fear: A comparison of four COVID-19 fear questionnaires using SEM and network analyses [Электронный ресурс] / [G. Mertens, S. Duijndam, T. Smeets та ін.] – Режим доступа до ресурсу: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/33962142/>.
83. Internally Displaced "Victims of Armed Conflict" in Colombia: The Trajectory and Trauma Signature of Forced Migration [Электронный ресурс] / [J. Shultz, R. Araya, D. R. Garfin та ін.] – Режим доступа до ресурсу:
https://www.researchgate.net/publication/291405148_Internally_Displaced_Victims_of_Armed_Conflict_in_Colombia_The_Trajectory_and_Trauma_Signature_of_Forced_Migration.
84. Livingstone S. Media Literacy and the Challenge of New Information and Communication Technologies. [Электронный ресурс] / Sonia Livingstone – Режим доступа до ресурсу:
https://www.researchgate.net/publication/30521209_Media_Literacy_and_the_Challenge_of_New_Information_and_Communication_Technologies_The_Communication_Review7.
85. Couldry N. Theorising media as practice [Электронный ресурс] / Nick Couldry – Режим доступа до ресурсу:
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1035033042000238295>.
86. BARNETT M. Rules for the World: International Organizations in Global Politics / M. BARNETT, M. FINNEMORE., 2004.
87. Arriola L. Patronage and Political Stability in Africa [Электронный ресурс] / Leonardo R. Arriola – Режим доступа до ресурсу:
<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0010414009332126>.
88. Dryden-Peterson S. Refugee education in countries of first asylum: Breaking open the black box of pre-resettlement experiences [Электронный

- ресурс] / Sarah Elizabeth Dryden-Peterson – Режим доступу до ресурсу:
<https://dash.harvard.edu/handle/1/23989485>.
89. SLIM H. Protection - An ALNAP Guide for Humanitarian Agencies [Електронний ресурс] / H. SLIM, A. BONWICK – Режим доступу до ресурсу:
<https://gdc.unicef.org/resource/protection-alnap-guide-humanitarian-agencies>.
90. Gough I. Financing welfare regimes: a literature review and cluster analysis [Електронний ресурс] / I. Gough, M. Abu Sharkh – Режим доступу до ресурсу: <http://eprints.lse.ac.uk/41208/>.
91. Mani B. Performance Appraisal Systems, Productivity, and Motivation: A Case Study [Електронний ресурс] / Bonnie G. Mani – Режим доступу до ресурсу: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/009102600203100202>.
92. COHEN R. Masses in Flight: The Global Crisis of Internal Displacement / R. COHEN, F. DENG..
93. Reynolds, B., & Seeger, M. W. (2005). Crisis and Emergency Risk Communication as an Integrative Model. *Journal of Health Communication*, 10(1), 43–55.
94. Coombs, W.T. (2014) *Ongoing Crisis Communication: Planning, Managing, and Responding*. Sage Publications, Thousand Oaks.
95. Буханевич А. І. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ВІДКРИТОСТІ ТА ПРОЗОРОСТІ ПРИ НАЛАГОДЖЕННЯ ДІАЛОГУ МІЖ ВЛАДОЮ ТА ГРОМАДСЬКІСТЮ [Електронний ресурс] / А. Буханевич – Режим доступу до ресурсу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=133>.
96. Five essential elements of immediate and mid-term mass trauma intervention: empirical evidence [Електронний ресурс] / [S. Hobfoll, P. Watson, C. Bell та ін.] – Режим доступу до ресурсу:
<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/18181708/>.
97. Cheng H. Self-Stigma, Mental Health Literacy, and Attitudes Toward Seeking Psychological Help [Електронний ресурс] / Hsiu-Lan Cheng – Режим доступу до ресурсу:
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/jcad.12178>.
98. Olsson M. Reconciling Authority and Agency through Information Practices Research [Електронний ресурс] / Michael Olsson – Режим доступу до

ресурсу:

<https://asistdl.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/pra2.489?af=R>.

99. Pamment J. The EU's Role in Fighting Disinformation: Crafting A Disinformation Framework [Электронный ресурс] / James Pamment – Режим доступа до ресурсу:

<https://carnegieendowment.org/2020/09/24/eu-s-role-in-fighting-disinformation-crafting-disinformation-framework-pub-82720>.

100. Guo S. Propensity Score Analysis / S. Guo, M. Fraser..